

1. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

3 февраля 1960 г.

Москва

Дорогой Тиран!

Несколько дней назад получил твое, для меня неожиданное письмо. К сожалению, [в] среду выслать тебе отпечатки с имеющегося у меня снимка рельефов Сен-Шапеля¹ не могу. Постараюсь в течение этого месяца выполнить. Конечно, перепечатка будет хуже, чем оригинал, мне необходимый.

Почему в кр[атком] курсе всеобщей истории не поместили план Босры?² На это может ответить только автор. Сообщить тебе мои сведения о данном памятнике, а также о Леките³, затрудняется, ибо специально этим вопросом не занимался, а заняться сейчас не имею времени. Относительно Лекита, полагаю прислать тот план, который помещается в последних публикациях Инст[итута] архит[ектуры] и искусств Ак[адемии] наук Азербайджана. Лекит подробно изучил Барановский Петр Дмитриевич⁴, но, к сожалению, материал этот не опубликован, а получить до публикации у него невозможно.

¹ Խոսքը Փարիզի Սեն-Շապել եկեղեցու երկրորդ հարկի բաց սյունասարահի մուտքի ձախ պատի թեմատիկ երեք հարթաքանդակների լուսանկարների մասին է, որոնցում ըստ Տ. Մարությանի պատկերված է Զվարթնոցի տաճարը՝ Նոյյան տապանի վրա (տե՛ս [Մի նորահայտ վկայություն. – «Գրական թերթ», 3 ապրիլի 1959 թ., թիվ 13 \(977\)](#)): 1962 թ. նույն խնդրի կապակցությամբ լույս է տեսնում Հ. Խալիփախյանի «Միջնադարյան Հայաստանի և Ֆրանսիայի մշակութային կապերի հարցի շուրջը» հոդվածը, որում Խալիփախյանը հիմնականում համաձայնվում էր Տ. Մարությանի տեսակետին, միակ տարբերությամբ, որ նա գտնում էր, որ հարթաքանդակներում միանշանակորեն պատկերված է Զվարթնոցի կրկնօրինակ Անիի Մր. Գրիգոր եկեղեցին, այն է՝ Գազկաշենը (այստեղ և հետագայում բոլոր ծանոթագրությունները կազմողինն են):

² Միրիայում գտնվող Բոսրայի եկեղեցին Զվարթնոցի եկեղեցու նախօրինակներից է: Դեռևս 1959 թ. սկսած Տ. Մարությանը աշխատում է «[Զվարթնոց և զվարթնոցատիպ տաճարներ](#)» (1963 թ.) մենագրության վրա, որտեղ անդրադառնում է նաև Բոսրայի եկեղեցուն (էջ 82-86) և կազմում է նրա ճակատի վերակազմությունը:

³ Այժմյան Ադրբեջանի տարածքում գտնվող զվարթնոցատիպ եկեղեցի: Լեկիթին Տ. Մարությանը առաջին անգամ անդրադարձել «[Զվարթնոց և զվարթնոցատիպ տաճարներ](#)» մենագրության մեջ (էջ 102-109)՝ ներկայացնելով սխեմատիկ վերակազմություն, ինչպես նաև առանձին հոդվածով՝ [Լեկիթի բոլորակ տաճարը. – «Հանդես Ամսօրեայ», 2001, էջ 281-354](#):

⁴ Պյոտր Բարանովսկի (1892-1984) – խորհրդային ճարտարապետ, հուշարձանների վերականգնող:

Особых новостей нет. Все дни протекают как вода, похожи друг на друга, с темнотой встаем, спешим на работу, спешим домой, обедаем и ложимся. Так каждый день.

Привет и наилучшие пожелания.

О. Халпахчян

2. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

26 октября 1969 г.

Москва

Дорогой Тиран!

Вчера получил рулон с двумя экземплярами армянского текста моей статьи и твоим письмом.

Прими мои искренние соболезнования по поводу кончины твоей матери⁵. Хотя она и дожила до 81 года (думаю, я столько не проживу), тем не менее, мать всегда остается таковой, и утрату ее ничем не заменить.

К твоему сведению, в воскресенье похоронили Бориса Петровича Михайлова⁶ (68 лет), скончавшегося от инсульта, инфаркта и двустороннего воспаления легких. Этой утратой армянские, как и закавказские архитекторы лишились большой поддержки в определенных инстанциях.

Я сейчас нахожусь на бюллетене, опять то же явление, что и в прошлом году. Когда выпустят, не знаю.

При встрече с Джульеттой в редакции «Գիտություն և տեխնիկա» передай ей мои искренние приветы. Думаю, при первой возможности она включит мою статью в очередной номер.

⁵ Տիրան Մարությանի մայրը՝ Բավական Անտոնի Ափինյանը, վախճանվում է 1969 թ.:

⁶ Բորիս Միխայլով (1901-1969) - խորհրդային ճարտարապետ և ճարտարապետության նշանավոր տեսաբան: 1969 թ. եղել է Տ. Մարությանի Զվարթնոցին նվիրված թեկնածուական ատենախոսությունը հաստատող ԽՍՀՄ Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողովի անդամ (ավելի մանրամասն տե՛ս Տիրան Մարությանի և Ռուբեն Աղաբաբյանի նամակագրության մեջ):

Книгу Г. Чубинашвили «Цроми»⁷ не видел. Как только разрешат выходить, постараюсь попасть в книжные магазины и разыскать это творение «великого»⁸ мастера.

Пока столько.

С приветом О. Халпахчян

3. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

26 июня 1972 г.

Москва

Здравствуй, Тиран!

Сегодня получил долгожданные фотоснимки. Благодарю за присланное. К сожалению, жилые дома на Налбандяна и Теряна не удалось по кадрам, почему от них приходится отказаться. Остальные приемлемы. Постараюсь их передать, если еще не поздно, взамен сданных более неважных по качеству и кадру.

Прими мои уважения, привет от Седы⁹.

О. Халпахчян

4. ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԽԱԼՓԱԽՉՅԱՆԻՆ

⁷ Г. Чубинашвили, *Цроми, из истории грузинской архитектуры первой трети VII в.*, Москва, «Наука», 1969.

⁸ Խալփախյանի այս հեզնական արտահայտությունը պատահական չէ: Դեռևս 1967 թ. Գ. Չուբինաշվիլին հրատարակում է ակնհայտ կողմնակալությամբ շարադրված «*Разыскания по армянской архитектуре*», Т. I, Тбилиси, «Мецниереба» աշխատությունը, որտեղ հեղինակը «նպատակ» էր դրել ցույց տալու նույն տիպերին պատկանող միջնադարյան եկեղեցիներում վրացական հուշարձանների առաջնեկությունը՝ միտումնավոր հայկական հուշարձանները թվագրելով ավելի ուշ ժամանակով: 1969 թ. հրատարակվում է այդ աշխատության քննադատությանը նվիրված «*О некоторых вопросах истории армянской архитектуры: (По поводу книги Г. Чубинашвили “Разыскания по армянской архитектуре”*)» գիրքը (հեղինակային խումբ՝ Բ. Առաքելյան, Վ. Հարությունյան, Ս. Մնացականյան): Գ. Չուբինաշվիլու և իր Ծրամիին նվիրված աշխատության քննադատությունը տե՛ս նաև Ս. Մարությանի «[Հայ դասական ճարտարապետության ակունքներում](#)» (2003 թ.) գրքում:

⁹ Հովհաննես Խալփախյանի կինը:

Միրելի Հովհաննես, այս անգամ քեզ չկարողացա տեսնել, խոսելու անհրաժեշտություն կար: Ասենք, դու էլ շատ զբաղված էիր, քրոջդ ընտանիքին ցավալի դժբախտություն էր պատահել, թեպետ ուշացած, կարեկցում եմ Նատային և քեզ այդ առիթով:

Հովհաննես ջան, քո Սանահինը իտալացիների հրատարակությամբ¹⁰ շատ ուրախալի երևույթ էր, որ ի սրտե միայն կարելի է շնորհավորել, մոտ օրերս գրախանութում նորից հանդիպեցի. երևի պահած ունեն, քիչ-քիչ են դուրս բերում:

Իմ «Տայքի ճարտարապետական հուշարձանները», ինչպես գիտես 300-400 օրինակ միայն պահպանվեց և տարածվեց, մնացածը մակուլատուրա դարձրին առանց որևէ պաշտոնական որակավորման¹¹: Իմ ձեռքը քիչ օրինակներ ընկան, ով էլ կարդալու տարավ, չվերադարձրեց. քեզ չկարողացա ուղարկել. եթե որևէ չափով այդ կարևոր կհամարես, թերևս կարողանամ եզակի օրինակներից մեկը քեզ ուղարկել: Այս հարցը անցյալ դեկտեմբերին Ճարտ[արապետների] միութ[յան] վարչությունում քննվեց, գտան, որ գրքում որևէ բան չկա, որ առիթ դառնար նման վերաբերմունքի, ելնելով դրանից և նկատի ունենալով գրքի կարևորությունը հանձնաժողով ընտրվեց, որը և հատուկ նամակով դիմեց I քարտուղարին, կարգադրելու, որ այն նորից հրատարակեն. նամակի հետևից, հասկանալի է, ոչ ոք չգնաց, և որևէ արդյունք դեռ հայտնի չէ: Հանձնաժողովում էին՝ Ռաֆոն, Լևոնը (Միխայլովիչ), մյուս Լևոնը, Զարյանը, Մուրադը (Մորուսի), կար-

¹⁰ Sanahin. Milano, 1970, № 3 (Documenti di architettura Armenia):

¹¹ Տ. Մարությանի «Տայքի ճարտարապետական հուշարձանները» գիրքը՝ 5000 օրինակ տպաքանակով, լույս է տեսնում 1972 թ.: Սակայն Վրաստանի կոմկուսի կենտրոնի գաղափարական գծով քարտուղար Ստուրուայի դրդմամբ և Հայաստանում նույն պաշտոնը զբաղեցնող Ռ. Խաչատրյանի կարգադրությամբ, տպարանից դեռևս դուրս չեկած գրքի ավելի քան 4000 օրինակը ոչնչացվում է: Բանն այն է, որ գրքում ներկայացված Տայքի հայկական հուշարձանները խորհրդային գիտությունը համարում էր վրացական մշակույթի մաս, և գիրքը խորհրդային գրաքննության կողմից ստանում է «նացիոնալիստական» լինելու պիտակը: Ավելի մանրամասն տես՝ [Հարություն Մարության, «Տայքի ճարտարապետության պատմության ուսումնասիրությունը և խորհրդային գրաքննությունը», Բանբեր Մատենադարանի N 23, 2017, էջ 112-130:](#)

ծեմ՝ Արտվարդը և այլն¹²: Նամակը ստորագրեց նաև նույն ինքը՝ նախագահ Վարազդատը¹³:

Խոսողներ կան, որ հարևանները նորից են գիրք հրատարակում, որը պարունակում է նաև Տայքի բոլոր հուշարձանները (իմ գրքում եղածները) և փորձում են այդ գործում մասնակից դարձնել նաև մեր հայրենակիցներից ոմանց (կազմողի կամ խմբագրողի դերում): Դա շատ խորամանկ ձև է, մեզանով փորձում են հաստատել իրենց ուզածը: Պետք է զգոն լինել այդ խայտառակ ծուղակը չընկնելու համար:

Այս տարի տղաս (Հարութիկը) ընդունվեց պետհամալսարանի պատմության ֆակուլտետը, մեծ մրցություն էր՝ 700 հոգուց 25-ը ընդունվեցին, մեկ տեղի համար 28 դիմում էր: Մենք՝ ծնողներս վատ օրի էինք, իսկ ինքը հավատացած էր, որ կընդունվի. համառեց, պարապեց և բարձր ցուցանիշներով (25 հնարավորից՝ 23) ընդունվեց: Այնպես, որ այստեղի շոգերը վայելեցինք – չհանգստացանք: Ձերոնք ինչպե՞ս են, երևի ավարտում են բարձրագույնը:

28. 8. 73

ք. Երևան

5. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

20 марта 1975 г.

Москва

Дорогой Тиран!

Вчера получил твой авиа заказной пакет с кратким письмом и рукописью.

¹² Հանձնաժողովի անդամներն էին ճարտարապետներ Ռաֆայել Իսրայելյանը, Լևոն Բաբայանը, Արմեն Զարյանը, Մուրադ Հասրայանը, Արտվարդ Կանայանը (պարզ չէ, թե ով է «մյուս Լևոնը»):

¹³ Վարազդատ Հարությունյան (1909-2008) - հայ ճարտարապետության պատմաբան, պրոֆեսոր:

Женщины моего семейства благодарят тебе за запоздавшие поздравления с женским весенним праздником.

Что же касается второй половины твоего послания, то о таких вещах надо договариваться заранее, а не ставить вопрос пост фактум.

При всем моем к тебе большом уважении я не в состоянии, в силу ряда многих причин, что либо сделать по твоей рукописи, надлежащей передачи в типографию в ближайшее время. Не обижайся на меня. Поскольку твое дело срочное, поручи эту работу кому-либо другому, может быть, даже работнику издательства.

О. Халпахчян

6. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

24 июня 1976 г.

Москва

Здравствуй, Тиран!

Большое спасибо тебе за присланную книгу «Аван»¹⁴. Просмотрел ее с вниманием, считаю весьма полезной, а не только интересной. Жалею за плохое качество фотоиллюстраций, портящих своим видом общее впечатление книги. Считаю необходимым отметить о недопустимости помещения автопортрета, так как, по общепринятым понятиям, таковой может быть опубликован после посмертного издания работы.

Желаю успеха в восстановлении издания книги о Тайкской архитектурной школе, о чем слышал от одного, думаю ответственного товарища, в одном частном доме.

Привет от Седы.

Жан

¹⁴ Տիրան Մարության, *Ավանի տաճարը և համանման հուշարձաններ*, Երևան, «Հայաստան» հրատարակչություն, 1976, 204 էջ (ռուսերեն ամփոփումով):

7. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

24 ноября 1977 г.

Москва

Дорогой Тиран!

На днях получил твое подробное письмо. Благодарю за внимание.

К твоему сведению, футболом я никогда не интересовался и не интересуюсь. Эти вещи проходят мимо меня и моих домашних, исключая зятя, страстного поклонника хоккея.

Вся остальная часть письма посвящена твоей диссертации¹⁵. Видимо, приставленные к этому делу в Ереване люди правы, т.к. сейчас пошли большие строгости и требования к беспрекословному выполнению всех положений, утвержденных ВАК¹⁶-ом.

Твое письмо прочитала Седа, и я должен тебя огорчить, т.к. мы ничем помочь не можем. Из-за большой нагрузки я не имею свободного времени, даже накопился двух-летний отпуск, в котором очень нуждаюсь по состоянию здоровья.

Седа сейчас работает ежедневно с 8:30 до 6 вечера, после чего занята домашними делами и заботами по уходу за внуком, который, к счастью, ходит в детский сад, а по субботам и воскресениям находится у нас. Кроме того Седа такой работой никогда не занимается, а изучать ее и тратить отсутствующее время не под силу при ее возрасте и здоровье.

Пока столько. Желаю успеха.

с приветом от нас, Ժա՛ն

8. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

8 февраля 1978 г.

¹⁵ Տ. Մարությանը՝ իր 1976 թ. հրատարակած «Ավանի տաճարը և համանման հուշարձաններ» գրքով, նպատակ ուներ պաշտպանելու դոկտորական ատենախոսություն:

¹⁶ Высшая аттестационная комиссия СССР – ԽՍՀՄ Բարձրագույն որակավորման հանձնաժողով՝ ԲՈՀ:

Дорогой Тиран!

Твое письмо от 26 января получил на прошлой неделе. Вчера виделся с н[аучным] секретарем Специализированного Совета нашего института, вернувшегося из отпуска, с которым имел беседу по твоему вопросу. Вот что он мне сообщил.

Сейчас советов по приему диссертаций развелось очень много, только в Москве таких не менее двух тысяч. Поэтому хождение в ВАК интересующимися вопросами защиты диссертации весьма затруднено. Даже ученые секретари не всегда могут попасть на прием для выяснения интересующих их вопросов. Обычно в ВАК-е говорят – внимательно читайте инструкции и приложения к ним, там все сказано.

Совет нашего н[аучного] секретаря обратиться по интересующему тебя вопросу в один из имеющихся в Ереване специализированных советов, в частности, в Институте искусств АН Арм. ССР. Если не ошибаюсь, ученый секретарь там Мурад Асратян¹⁷. С ним надо внимательно просмотреть существующие инструкции и найти ответ на интересующие тебя вопросы.

У меня по этому поводу есть к тебе вопросы.

1. Где собираешься защищаться, с этим советом и надо договариваться по всем вопросам.

2. Думаю правильно будет, если защита будет проходить в Ереване на армянском языке. Тогда можно представить на защиту книгу, а для ВАК-а приложения полагающийся в этом случае - расширенный автореферат на русском языке. Так, в частности, делали некоторые в Баку, публикующие свои книги на азербайджанском языке, к которым прикладывали расширенные авторефераты. Так было и в прошлом, например, с Вахтангом В. Беридзе¹⁸, делается и сейчас в Прибалтике.

3. Думаю, лучше защищать книгу, а не ее перевод, да и то неполный.

¹⁷ Մուրադ Հարություն (1935 թ.) - հայ ճարտարապետության պատմաբան, ճարտարապետության դոկտոր:

¹⁸ Վախթանգ Բերիձե (1914 -2000) – վրաց արվեստաբան, արվեստաբանության դոկտոր:

Таково мое мнение и узнанные мною для тебя сведения от нашего н[аучного] секретаря.

Желаю удачи

О. Халпахчян

9. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

21 февраля 1978 г.

Москва

Дорогой Тиран!

Вчера получил твое второе письмо. Удивляюсь твоей наивности. Сейчас прохождение диссертаций, даже кандидатских, в ВАК-е очень усложнилось. Насколько мне известно, по имевшимся случаям диссертации из республик посылаются на просмотр в соседние республики, тем более, докторские. Соискатель имеет право защищать свою работу и представлять на родном языке. Поэтому круг возможных черных рецензентов¹⁹ будет ограничен. Если же перевести работу на русский язык, возможности рецензирования увеличиваются, и твое опасение, что в случае полного перевода книги будут претензии специалистов соседних республик, получит свое осуществление²⁰. Кроме того, частичный перевод сильно снизит качественную оценку, что же касается объема в 300 страниц, то их содержание может оказаться недостаточным для оценки научного, тем более докторского вклада. *Подумай!*

¹⁹ Այլ կերպ «ծածկված» ընդդիմախոս. ԽՍՀՄ ԲՈՂ-ը, որպես կանոն, յուրաքանչյուր ատենախոսության համար (հատկապես ինդրահարույց նկատվող) նշանակում էր ընդդիմախոս:

²⁰ Մտավախությունն այն էր, որ ընդդիմախոս կնշանակվեր վրաց արվեստաբաններից կամ ճարտարապետներից մեկը: Բանն այն է, որ Տ. Մարությանն իր «Ավանի տաճարը և համանման հուշարձաններ» գրքում անդրադառնում է նաև ավանատիպ վրացական հուշարձաններին (ընդարձակ բաժին հատկացնելով հատկապես Սցխեթայի սբ. Խաչ և հայազգի ճարտարապետ Թողոսակի կողմից կառուցված Աթենի սբ. Միոն եկեղեցիներին): Մարությանն իր գրքում ցույց է տալիս, որ քառախորան երեք-քառորդ խորշերով եկեղեցիների տիպի առաջնեկը Ավանի տաճարն է, մինչդեռ վրացի գիտնականները այդպիսին տեսնում էին Սցխեթայի սբ. Խաչ եկեղեցին:

Вот пока все

О. Халпахчян

10. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

28 января 1990 г.

Москва

Дорогой Тиран!

Сегодня впервые вышел на работу и говорил с ученым секретарем Спецсовета по твоему вопросу.

Его мнение таковое.

Можно писать доклад в объеме двух печатных листов (50 машинописных страниц) по опубликованным работам. Конечно, в докладе надо выбросить все те места книг, где говорится о грузинских и иных памятниках, сосредоточить все внимание на армянских, и только для справки сослаться на другие. Как я понял из разговора с ним, доклады даже поощряются.

Я думаю, вышесказанное наиболее подходящее, чем писать диссертацию. Спецсовет при нашем институте правомочен до конца этого 1990 года. После – надо его переутвердить, и как это скоро произойдет – не знаю. Я не член нашего Спецсовета (по возрасту) и мало чем могу помочь.

Вообще по такому ответственному вопросу, как докторские диссертации надо вести переговоры лично, чтобы решать, как действовать самому, дабы не было проделано много ненужной работы.

Пока столько.

С приветом О. Халпахчян

11. ՏԻՐԱՆ ՄԱՐՈՒԹՅԱՆԻՆ

25 июля 1992 г.

Москва

Дорогой Тиран!

Сегодня получил твое письмо, датированное шестым числом настоящего месяца. Приятно было знать некоторые сведения о твоей персоне и твоих переживаниях в вопросе докторской диссертации.

К моменту получения тобой данного письма мне пойдет 86 год (1 августа исполняется 85 лет). Сам понимаешь – возраст довольно солидный, что естественно отражается на состоянии здоровья. За последние полгода у меня резко ухудшилось зрение, даже настоящее письмо пишу с помощью увеличительного стекла. Поэтому, по рекомендации врачей, мне предстоит операция обеих глаз, выполнение которой зависит от зрелости болезни катаракты. Врачи говорят, что ее можно будет сделать не ранее конца настоящего – начало будущего года. В ожидании этого времени я прекратил чтение, даже просмотр газет и телепередач.

Учитывая вышеизложенное, я не в состоянии помочь тебе как официальный оппонент, и прошу подобрать иного специалиста²¹.

Извини за подобный ответ.

О. Халпахчян

²¹ S. Մարությանը դոկտորական ատենախոսությունը «[Храм в Аване и аналогичные памятники](#)» խորագրով, պաշտպանում է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում 1992 թ. դեկտեմբերի 17-ին:

21 октября 1969 г.,
Москва

Дорогой Миран!

Вчера получил руки с двумя экземплярами армянского текста моей статьи и твоими письмами.

Трими мои искренние соболезнования по поводу кончины твоей матери. Как же она и София до Бога (думаю я столько не профессору), тем не менее мама всегда остается мамой и утрачу ее ничем не заменишь.

К твоему сведению в воскресенье похоронили Бориса Петровича Михайлова (68 лет) скончавшегося от инсульта, инфаркта и двустороннего воспаления легких. Этой утратой армяне, как и забавляющие архитектора мышились безжалостной поддержки в определенных инстанциях.

Я сейчас работаю на должности, емеем тебе явнее, то и в прошлом году. Когда выписку не знаю.

При встрече с Фредерикой в редакции "Французский и армянский" передуй ей мои искренние приветы. Думаю, при первой возможности она включит мою статью в очередную номер.

Книгу Г. Гудинашвили "Взросли" не видел. Как только разрешат выходить, постараюсь попасть в книжные магазины и раскрасить это твердое "великое" мастера.

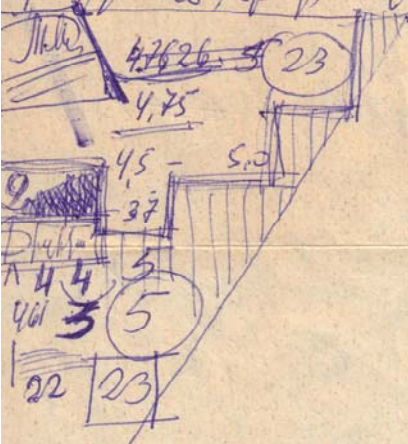
Дока столько

С приветом Александрова

չեմ 5, սեպտեմբերի 1923 թ. հասցիայի տեղի մասին: Այդ
 5 համարի վրա ^{այս-ինչպիսով} ճարտարապետական նախագիծ էր:

Այս գետնի տրամա (կառուցված) ընդամենը 4.75 մ -
 կառուցել պարտադրյալ ճարտարապետական նախագիծ էր:
 700 կառուցված 25-ը ընդամենը, այդ թվում 28 մետր էր:
 Այս ճարտարապետական նախագիծը, որի վրա կառուցված էր,
 որ ճարտարապետական նախագիծը 2.75 մետր ընդամենը
 կառուցված էր (25 համարների 23) ընդամենը: Այդպես
 որ պարտադրյալ ընդամենը ճարտարապետական նախագիծը:
 Ինչպես էր, երբ կառուցված երբևէ:

28.8.73
 Գ. Գրիգորյան



The sketch shows a building facade with several rectangular sections. Measurements include 4.75, 4.5, 3.7, 4.4, 4.6, 22, and 23. There are also circled numbers 23 and 5. The word 'Առկա' (Present) is written at the top left of the sketch.

Նկ. 3 - Տ. Մարտիրոսյանի Հ. Խալիֆախյանին ուղղված նամակի սևագիրը (N 4)